

philosophia
studentská konference

15.–16. února 2018

Katedra filozofie FF UP v Olomouci

Křížkovského 12, učebna KB-1.09

ČTVRTEK 15. ÚNORA

10:55	SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ
11:00–11:30	Martin Zach (FF UK v Praze) Náčrt typologie minimálních modelů
11:30–12:00	Zuzana Daňková (PřF UK v Praze) Soud a jeho reprezentační schopnost: co stojí v základu Wittgensteinovy námitky k Russellově mnohorelační teorii soudu?
12:00–13:30	OBĚD
13:30–14:00	Michaela Košová (PřF UK v Praze) Pravé ja můjho kamaráta: děti a osobná identita
14:00–14:30	Robin Kopecký (PřF UK v Praze) Autonomní vozidla: morální intuice české veřejnosti
14:30–14:45	PŘESTÁVKA
14:45–15:15	Petra Chudárková (FF UP v Olomouci) Univerzální morální gramatika a spolehlivost morálních intuic
15:15–15:45	David Kocourek (FF UHK v Hradci Králové) Obrana pozlátka
15:45–16:00	PŘESTÁVKA
16:00–16:30	Jana Holíková (FF UP v Olomouci) Lidská práva: nesouměřitelnost moderní západní a antické právní představivosti
16:30–17:00	Hana Trnečková (FF UP v Olomouci) Berachja ben Natronaj ha-Nakdan vs. Maimonides: pojetí duše zvířete ve středověké židovské filosofii
18:00	SLAVNOSTNÍ VEČEŘE PRO AKTIVNÍ ÚČASTNÍKY KONFERENCE V RESTAURACI JAZZ TIBET CLUB
19:00	NEFORMÁLNÍ SETKÁNÍ V RESTAURACI JAZZ TIBET CLUB

PÁTEK 16. ÚNORA

- 10:00–10:30 **Peter Jančiar (FF UKF v Nitře)**
Patočka: ideál modernej vedy a filozofia
- 10:30–11:00 **Lenka Jedličková (FF UP v Olomouci)**
Smrt jako nástroj v rámci *POLIS* u Jana Patočky
- 11:00–11:15 PŘESTÁVKA
- 11:15–11:45 **Jana Exner (FF UPJŠ v Košicích)**
Patočkova raná filozofia výchovy
- 11:45–12:15 **Marcel Dubovec (FHS UK v Praze)**
Tengelyiho koncept slobody ako parciálnej kauzality
- 12:15–13:45 OBĚD
- 13:45–14:15 **Ján Hreško (PdF UK v Praze)**
Problémy slobody človeka u I. Berlina
- 14:15–14:45 **Jan Buráň (FF UP v Olomouci)**
Historicismus a ahistorismus: limity Popperovy politické filosofie
- 14:45–15:00 PŘESTÁVKA
- 15:00–15:30 **Otakar Bureš (FF UP v Olomouci)**
Kosmopolitní výzvy Ulricha Becka
- 15:30–16:00 **Mária Jakúbeková (FF UCM v Trnavě)**
Je lepšie byť lepšími? Sociálno-etické aspekty
transhumanistického zásahu do identity osoby v kontexte praktík
„nového väzenstva“ ako prognóza Gillesa Lipovetského

Martin Zach, FF UK v Praze

Náčrt typologie minimálních modelů

Minimální modely jsou vysoce idealizované modely, které se používají v celé řadě vědeckých disciplín. Namátkou lze uvést Isingův model ve fyzice (Weisberg 2013), Lotkuv-Volterrův model v populační ekologii (Gelfert 2016), optimalizační modely v evoluční biologii (Rice 2015), některé typy modelů v neurovědě (Chirimuuta 2014, Ross 2015), či Schellingův model v sociologii (Grüne-Yanoff 2013). Zmínění autoři však vymezují minimální modely velice odlišným způsobem, často v závislosti na konkrétním diskutovaném případě. Někteří autoři (např. Reutlinger a kol. 2017, Mäki v tisku) se navíc domnívají, že mezi vysoce idealizovanými modely najdeme kromě minimálních modelů také ‚toy‘ modely, které se od prvně jmenovaných odlišují. V přednášce se pokusím ukázat, že tyto pokusy selhávají: Mäki například navrhuje vzít pojem hravosti u ‚toy‘ modelů vážně. Domnívám se však, že problémem pro jeho pojetí je bytostná vágnost aplikace pojmu hravosti. Ve výsledku není podstatné, zda budeme používat termín minimální či ‚toy‘ modely, neboť jde pouze o terminologickou preferenci. Oproti tomu navrhuji klasifikovat různé typy minimálních modelů na základě dvou kritérií, které lze odvodit z vědecké praxe a které můžeme identifikovat u konkrétních a již zmíněných příkladů těchto modelů. První kritérium se týká ‚ingrediencí‘, pomocí nichž se modely budují (např. kauzální a nekauzální modely). Druhým kritériem jsou různé funkce modelů (např. různé způsoby reprezentace, explanace atd.). Ve zbytku přednášky obě kritéria představím a dále rozvedu.

Zuzana Daňková, PŘF UK v Praze

Soud a jeho reprezentační schopnost: co stojí v základu Wittgensteinovy námitky k Russellově mnohorelační teorii soudu?

Wittgensteinova kritika Russellovy mnohorelační teorie soudu představuje zřejmě nejkomentovanější událost rané analytické filosofie. Kvůli Wittgensteinově enigmatickému vyjadřování není zcela jasné, co Wittgenstein považoval za hlavní námitku vůči Russellově teorii. V současné době se interpreti většinou shodují, že Wittgenstein poukázal na to, že Russellova teorie, podle níž se při souzení vztahujeme zvláště ke každému elementu ze souzeného komplexu, není schopná zaručit, že nevytvoříme nesmyslný soud: můžeme mluvit o „námitce ohledně souzení nesmyslu“. To je dáno tím, pokračuje soudobá interpretace, že Russell nedostatečně vysvětlil, jak zaručit, aby byly elementy obsahu soudu sjednoceny smysluplným způsobem: zde se mluví o „problému jednoty soudu“. Ve svém příspěvku bych chtěla ukázat, že tento problém jednoty soudu je sice ve Wittgensteinově kritice přítomný, ale netvoří její jádro. To spočívá, budu argumentovat, v námitce obecnějšího rázu, která ztělesňuje Wittgensteinovo přesvědčení, že Russell nepodložil svoji teorii souzení dostatečně promyšlenou teorií o tom, jak je možné, že soud má reprezentační charakter, tedy že je schopen reprezentovat něco jiného než sebe sama. Budu tvrdit, že tato nedostatečnost je dle Wittgensteina dána tím, že Russell založil mnohorelační teorii na svém obecném, nikoli epistemologickém, nýbrž ontologickém pojetí komplexů a jejich jednoty.

Michaela Košová, PŘF UK v Praze

Pravé ja môjho kamaráta: deti a osobná identita

Témou príspevku je výskum z oblasti experimentálnej filozofie, konkrétne vnímania osobnej identity u detí vo veku 6-15 rokov. 217 českých detí a tínedžerov podstúpilo formou rozhovoru zodpovedanie otázok nadväzujúcich na hypotetický scenár o zmene určitej vlastnosti ich kamaráta či inej osoby. Deti mali za úlohu zhodnotiť, na koľko dané zmeny (zo 6 kategórií vlastností: morálne, fyzické, kognitívne, charakterové, percepcia, pamäť) zmenili pravé ja či jadro ich kamaráta alebo inej osoby (to, čo ho robí ním samým). Výsledky výskumu nasvedčujú tomu, že deti za kľúčové pre zachovanie osobnej identity považujú morálne vlastnosti, resp. vlastnosti, ktoré určitým spôsobom vystupujú v medziľudských vzťahoch. Ako veľmi dôležitá vystupuje aj pamäť týkajúca sa životných zážitkov. Naopak za najmenej dôležitú považujú deti fyzický vzhľad daného človeka. Zmena vlastností k horšiemu má vo všetkých kategóriách závažnejší dopad na osobnú identitu, než zmena k lepšiemu, s výnimkou kategórie fyzického vzhľadu. Dáta sú v súlade s hypotézou „esenciálneho morálneho ja“ (Strohminger & Nichols, 2014) a „pravého ja“ (Strohminger, Knobe, Newman, 2017). Zdá sa, že tieto koncepty sú prítomné už u detí, hoci je zrejmé, že vekom sa dôležitosť morálnych vlastností a nedôležitosť fyzických vlastností upevňuje. Deti sú navyše viac priklonené k dôležitosti morálnych vlastností v prípade, že sa v hypotetickej otázke jedná o ich kamaráta. Výsledky podobných empirických výskumov môžu byť užitočnými indíciami naznačujúcimi podobu ľudového (laického, nefilozofického) konceptu osobnej identity, ktorý môže byť prínosný pre ďalšiu filozofickú reflexiu.

Robin Kopecký, PŘF UK v Praze

Autonomní vozidla: morální intuice české veřejnosti

Příspěvek představí nový experimentálně filosofický výzkum laických intuic ohledně morálních problémů autonomních vozidel (květen–prosinec 2017), online výzkumu se zúčastnila česká obecná veřejnost (N=4500). Výzkum se skládal ze tří částí: Nejprve participanti pomocí vizualizací určovali, jak by autonomní auto mělo být naprogramováno v případě kolizních situací (verze vozíkového problému). V druhé části participanti hodnotili správnost koupě vozu vybaveného různými (zjednodušenými) typy kolizního softwaru (utilitaristický, sobecký, aktivně nezpůsobující újmu) a manuálním řízením. Dále participanti hodnotili rozhodnutí státu daný typ vozidla povolit do stávajícího provozu nebo jej povolit jako jediný možný. V třetí části účastníci volili pro sebe nejpříjemnější typ autonomního vozu v různých situacích. Cílem výzkumu bylo ukázat, kde leží morální dilemata důležitá pro českou veřejnost, a tak umožnit vytvoření právních a technických opatření ještě předtím, než se tyto problémy vyskytnou. Ve výzkumu se ukázalo, že řidiči se stoupající frekvencí řízení mají větší preferenci pro manuální vozy ve všech situacích a typech rozhodnutí. Další zjištění, že nejpozitivněji byla hodnocena volba koupě manuálního vozu (oproti třem typům autonomních vozů) si vysvětlujeme averzí ke změně. Ve volbě pouze z typů autonomního řízení se ukazuje, že nejvíce sobecký software chtějí lidé pro své potomky a nejvíce altruistický by volili v roli zákonodárce. Volba autonomního vozu pro sebe by byla značně více altruistická, pokud by bylo na první pohled patrné, jaký typ vozu osoba vlastní.

Petra Chudárková, FF UP v Olomouci

Univerzální morální gramatika a spolehlivost morálních intuic

Snahou mnohých etiků je identifikovat skryté principy, kterými je řízeno morální usuzování. Nepřekonatelnou překážkou se v tomto ohledu ukazuje být naše omezená schopnost introspektivně tyto principy nahlížet. V posledních letech se objevilo několik pokusů odkrýt tyto principy za pomoci vědeckých poznatků. Patří mezi ně i takzvaná teorie univerzální morální gramatiky. Její zastánci navazují na dílo Noama Chomského a snaží se aplikovat jeho lingvistickou teorii na oblast morálky. Tvrdí, že existují vrozené „morální univerzálie“, jež jsou sdílené napříč lidskou populací a slouží jako základ morálky. Morální intuice jsou v jejich pojetí výsledkem komputačních procesů v mozku a jsou pokládány za spolehlivé. Teorie univerzální morální gramatiky je v současnosti považována za kontroverzní především díky nedostatku evidence, která by její předpoklady podpořila. Problematické je také tvrzení o spolehlivosti morálních intuic. Příspěvek proto tuto teorii nejdříve představí a následně se jí pokusí kriticky porovnat s dvěma dalšími teoriemi, a to s heuristickým přístupem v oblasti morálky a s teorií duálních procesů. Obě stanoviska vycházejí z podobných poznatků jako univerzální morální gramatika, ale docházejí k odlišným závěrům. Cílem příspěvku bude ukázat, že teorie univerzální morální gramatiky není s ohledem k současným vědeckým poznatkům udržitelná a její snahy jsou příliš ambiciózní.

David Kocourek, FF UHK v Hradci Králové

Obrana pozlátka

Jako „teorii pozlátka“ (veneer theory) označuje Frans de Waal názor, že lidé jsou od přírody egoističtí individualisté a morálka je pouze jakási kulturní nadstavba, která jim brání chovat se k sobě s přirozenou krutostí jim vlastní. Proti tomu klade tvrzení, že morální chování je vrozené – a to dokonce nejen lidem, ale i některým živočichům; a že je výsledkem přirozeného evolučního procesu. Ačkoliv jsem přesvědčen, že de Waal má pravdu v tom, že lidská přirozenost není „sobecká“, není to podle mě ještě důvod tvrdit, že je „morální“. Soucit, empatie či altruismus, které podle de Waala vykazují například šimpanzi, jsou jistě nutné základní stavební kameny jakékoliv morálky, ale samy o sobě ještě netvoří morálku v tom smyslu, v jakém tomuto slovu rozumí filosofové. Morální jednání, domnívám se, totiž není konstituováno pouze akcí samotnou, nýbrž i důvodem k tomuto jednání. Jednat morálně znamená jednat, protože považuji dané jednání za správné, ne protože jsem k němu veden emocemi (ať už soucitem či sobectvím). Ačkoliv ve většině běžných případů budou (odmítneme-li teorii pozlátka) naše intuice ve shodě s morálním jednáním, budou vždy existovat šedé zóny. Ale právě tyto šedé zóny jsou pro filosofii zajímavé. Právě v těchto případech je potřeba ono pozlátko, které bude stát nad emocemi, a které bude s to rozhodnout evolucí vytvořeným vzorcům navzdory. Ve svém příspěvku budu argumentovat, že je nutné rozlišovat mezi proto-moralitou, tedy tendencemi k altruistickému chování, empatií a podobně; a skutečnou morálkou, která vyžaduje schopnost své jednání ospravedlňovat – a která je vlastní pouze lidem.

Jana Holíková, FF UP v Olomouci

Lidská práva: nesouměřitelnost moderní západní a antické právní představivosti

Příspěvek se bude zabývat otázkou, zda lze v antice hovořit o počátečních stádiích formování lidských práv a o právní představivosti, která by je umožňovala. Mnoho autorů jako například Jochen Bleicken, Richard Sorabji a Stephen Salkever přesvědčivě popírají existenci lidských práv a principů potřebných pro jejich vznik v antické společnosti. Ve své argumentaci většinou porovnávají jednotlivé koncepty rovnosti, spravedlnosti a svobody a dokazují, že tyto myšlenky nenesou v dané kultuře stejný význam jako v dnešní západní společnosti. Druhou možností je poukázání na absenci vhodného jazykového ekvivalentu k modernímu termínu práva ve staré řečtině a latině. Avšak máme-li posoudit, zda existují prvky lidských práv v řeckořímském starověku, nemůžeme se pohybovat pouze na komparativní nebo lingvistické úrovni. Pojmy práva, lidské důstojnosti a rovnosti jsou vázány konceptuálním rámcem křesťanské teologie, ve kterém jediné dávají smysl. Ke vzniku těchto termínů a jejich významové náplni docházelo v rámci teologických debat zejména ve vrcholném středověku a raném novověku. Lidská práva sice v dalším vývoji ztratila explicitní teologické prvky, ale stále se o nich uvažuje jako o univerzálních principech, které jsou nadřazené společenským institucím a civilnímu zákonu. Významy tradičních hodnot se od té doby nezměnily, a proto je dnešní západní chápání práva stejné jako za velkých revolucí 18. století. Příspěvek bude čerpat z přístupu S. N. Balagangadhary a Jakoba De Roovera, kteří zkoumají kognitivní limity západního uvažování, v jejichž rámci chápeme jak sebe, tak i cizí kultury. Tyto limity strukturují i naši právní představivost. V návaznosti na tyto poznatky bude ukázáno, že hledat lidská práva nebo jejich variace v antice je chybnou projekcí západního konstruktů do jiného myšlenkového rámce.

Hana Trnečková, FF UP v Olomouci

Berachja ben Natronaj ha-Nakdan vs. Maimonides: pojetí duše zvířete ve středověké židovské filosofii

Tento příspěvek usiluje o srovnání pojetí duše zvířete dvou židovských filosofů působících na přelomu dvanáctého a třináctého století. Berachja sepisuje parafrázi otázek Adelarda z Bathu nazvanou *Dodi ve-nechdi* v aškenázské severní Francii a ve stejnou dobu Maimonides v sefardské severní Africe pracuje na své kompozici *More nevuchim*. Oba filosofové diskutují ve svém díle v určité míře vedle duše člověka i duši zvířete. Liší se jejich pojetí zvířecí duše zásadním způsobem, či nacházejí souznění i přesto, že jeden o druhém během svého působení neměli potuchy? Berachja, pro něhož byla domovem západní Evropa, měl rovněž přístup k latinské tvorbě, ba co více, můžeme se domnívat, že on sám byl v kontaktu s křesťanským zprostředkovatelem latinské filosofie. O Maimonidovi je zase známo, že si velmi vážil arabských filosofů, konkrétně Averroa, Al Farabiho, či do jisté míry Avicenny. Společným jmenovatelem jim je jistě židovská tradice, v níž je zahrnuta četba Tanachu a Talmudu. Zdalipak zůstali i přes silný vliv rozličných teorií celým svým srdcem věrni biblické tradici, která hlásá, že zvíře bylo stvořeno kvůli člověku, a že po smrti nic z jeho podstaty nezůstává? Analýzou a srovnáním vybraných pasáží z díla Berachjy a Maimonida zjistíme, v čem se jejich pojetí shoduje, a v čem se naopak rozcházejí. Na první pohled nejednoznačné pasáže objasní výsledování a analýza pramenů, z nichž tyto filosofové vycházejí, tedy Adelarda z Bathu, Abrahama Ibn Ezry, Avicenny, či Averroa.

Peter Jančiar, FF UKF v Nitře

Patočka: ideál modernej vedy a filozofia

Príspevok sa má zaoberať problémom vzťahu ideálu modernej vedy a filozofie v myslení Jana Patočku. Uvedený problém vychádza z Patočkových „Lovaňských prednášok“ s primárnym dôrazom na prednášku s názvom „Ideál moderní vědy a duchovní klima Čech“. Príspevok má poukázať a sprístupniť spôsob Patočkovej snahy nadviazať na Husserlov revizionistický prístup, ktorý vyúsťuje simultánne do všeobecného poňatia problému filozofie a problému ideálu vedy. Takýto prístup sa usiluje ukázať, že fenomenológia nie je len ďalšou artikuláciou daného problému, ale je novým filozofickým východiskom. Tým, že Patočka poukazuje na vývoj podoby ideálu modernej vedy, otvára tak jednotlivé filozofické artikulácie ako pozadia, voči ktorým je možné koncipovať jednak otázku vzťahu vedy, sveta a univerzalistickej syntézy a jednak otázku, akým spôsobom súvisí tento ideál vedy so svetom, ktorého realitou je veda a technika. Uvedený prístup teda otvára otázku, akú úlohu zohráva ideál vedy s podstatným ohľadom na tú skutočnosť, že jeho ambície určitým konkrétnym spôsobom určujú bytie človeka. Takto artikulovaný problém diskrepancie vedy a (prirodzeného) sveta človeka je zároveň príležitosťou pre zamyslenie sa nielen nad úlohou filozofie, ale aj nad filozofiou ako svojou vlastnou otázkou.

Lenka Jedličková, FF UP v Olomouci

Smrt jako nástroj v rámci *POLIS* u Jana Patočky

Lidská konečnost je podle Hannah Arendtové tou nejvíce antipolitickou zkušeností, přesto tvrdí, že v určitých momentech je smrt nejsilnějším motivem pro politický čin. Jan Patočka, v mnohém Arendtovou inspirovan, jde ještě dále. Dokazuje, že vstup do *POLIS*, umožněný otřesem jistot života pouze akceptovaného, s naší konečností úzce souvisí. Na pozadí své koncepce tří pohybů lidské existence, inspirované Heideggerovou fundamentální ontologií, rozvíjí téma lidské konečnosti, a to radikálně jinak, než jak činil Heidegger ve svém raném díle. Oproti jeho silně individualistickému pojetí, kdy je smrt pouze jakýmsi hybným motivem starosti (fundamentálního existenciálu pobytu), pojímá Patočka smrt jako fenomén sociální a politický. Politický život chápe přitom jako život v naléhavém čase, život v neustálé nezakotvenosti, v ohroženosti, kterou má stále před sebou. *POLIS* je podle něj střetem protichůdných sil (*POLEMOS*), v němž se konstituuje svět zjevného, a je to právě smrt, která se v tomto případě může stát účinným nástrojem v rukou člověka jakožto člena *POLIS*. V tomto boji je nutné přinášet oběti (a to nejen ty krajní, kdy člověk nakládá s vlastní konečností), a také pečovat o duši. Péče o duši je podle Patočky nerozlučně spjata s péčí o smrt, která se tak stává pravou péčí o život. Cílem příspěvku je zmapovat vývoj obrazu lidské konečnosti, jak jej nastínil Jan Patočka, a poukázat na styčné body s myšlenkami Martina Heideggera a Hannah Arendtové.

Jana Exner, FF UPJŠ v Košicích
Patočkova raná filozofia výchovy

Jan Patočka mal široký okruh svojho pôsobenia a bol jedným z prvých filozofov v česko-slovenskom filozofickom prostredí, ktorý sa venoval otázkam a problémom filozofie výchovy. Myšlienky Patočkovej filozofie výchovy a jeho filozofická reflexia edukačného procesu sú v súčasnosti nevyčerpané a najmä stále aktuálne, až alarmujúce témy a problémy, ktoré zasahujú nielen do oblasti filozofie a pedagogiky ale aj do oblastí iných špeciálnych vied. V príspevku sa chcem zamerať na pojem výchovy a pojmy s ňou spojené predovšetkým v jej filozofických intenciách, tak ako to sleduje Patočka vo svojej filozofii výchovy a to predovšetkým v ranom období svojej tvorby. Cieľom príspevku je uskutočniť prienik najmä medzi filozofiou a pedagogikou, dvoma oblasťami, ktorým je, v rámci problémov výchovy a vzdelávania, potrebné venovať najvyššiu pozornosť a poukázať na to, že filozofia zastáva dôležité miesto v rámci výchovy a vzdelávania, že nepredstavuje len podradnú, okrajovú oblasť spoločnosti. Vychovávajúci by mal disponovať atribútmi, ktoré je možné získať len na základe určitého pohľadu na svet, ktorý je poskytovaný vychovávaným, a ktorý podľa Patočku predstavuje cieľ samotného vzdelávania. Čo predstavuje spojenie filozofia výchovy a ako sa odlišuje od pedagogiky ako špeciálnej vedy? Je možné vôbec filozofiu výchovy s pedagogikou spájať? Do akej miery možno dnes hovoriť o ich vzájomnej participácii? Môže filozofia v súčasnosti aktívne prispievať k praktickému pôsobeniu výchovy a vzdelávania alebo musí zostať v rovine výlučne teoretického prístupu k svetu?

Marcel Dubovec, FHS UK v Praze
Tengelyiho koncept slobody ako parciálnej kauzality

Príspevku je kladená úloha objasnenia Tengelyiho pojmu slobody konania z textu *Welt und Unendlichkeit* (2014). Sloboda je ako jedna z kategórií skúsenosti v ich tendencií súhlasnosti (*Einstimmigkeitstendenzen*) bytostnou súčasťou projektu fenomenologickej metafyziky spočívajúceho na faktickej nutnosti odlišujúcej sa od tej apriórnej. V rámci zaradenia konceptu slobody do ne-ontologického spôsobu metafyzického myslenia vyvstáva sloboda ako parciálna kauzalita, ktorá tak nekorešponduje s Kantovou paralelitou transcendentálnej slobody z KČR a skôr ako spolupríčina (*Mitursache*) odkazuje na hlbšie založenie slobody, ktoré Tengelyi nachádza v Heideggerovom pojme transcendentálnej slobody ako *Grund des Grundes* z metontologického obdobia jeho myslenia (1927-1930). Príspevok v tomto predstavení slobody ako parciálnej kauzality v jej vyrovnaní sa s Kantom, resp. návaznosti na Heideggera, ponúkne uvedenie do ideí fenomenologickej metafyziky, ktorá sa v prvom rade opiera o Husserlovu teóriu faktickej nutnosti praskutočností (*Urtatsachen*).

Ján Hreško, PdF UK v Praze

Problémy slobody človeka u I. Berlina

V modernej filozofii je Isaiah Berlin známy najmä svojím rozlíšením negatívnej a pozitívnej slobody. Tie považoval za dva hlavné pojmy slobody. Svojím príspevkom sa pokúsím ukázať, že Berlin, napriek svojmu zameraniu na politickú či občiansku slobodu, kládol a podnietil otázky, ktoré presahujú pomyselný rámec politickej filozofie. Možno identifikovať nejaký primárny význam či významy pojmu sloboda? Ako súvisí sloboda s ľudským myslením a racionalitou? Čo vypovedá spomenuté rozlíšenie o povahe ľudskej slobody? Zároveň si kladiem otázku či je „negatívne“ chápanie slobody najlepším možným myšlienkovým východiskom ochrany slobody človeka, alebo sa dá koncept slobody založiť na inom základe, a pritom sa vyhnúť mätúcemu spájaniu slobody s inými pojmami, ako aj úskaliu „pozitívnych“ konceptov slobody? Negatívna sloboda síce už predpokladá rozhodnutie jedinca rešpektovať životný priestor druhých, teda isté sebaobmedzenie, no jeho pohľad tu smeruje k tým ostatným. Tí by sa mali vzdať neoprávneného zasahovania do jeho života. Preto v nadväznosti na Lévinasa navrhujem perspektívu otočiť a zneužitie slobody hľadať najprv v mojom neprijatí druhého človeka ako toho, pred ktorým som zodpovedný. Berlinov dôraz na voľnosť je pochopiteľný v kontexte vymedzenia sa voči rôznym násilným zásahom. Čo však bude náplňou tejto „prázdnej“ slobody tam, kde už niet hlavného nepriateľa slobody, tam, kde sú deklarované a viac menej dodržiavané občianske práva a slobody? Berlin považoval za dominantnú otázku svojej doby otázku donucovania a poslušnosti. Kľúčovou otázkou nášho sveta možno je: Ako nepremárniť túto voľnosť a prečo si nenechať svoju slobodu „len pre seba“? Na to však nemožno považovať druhého prvotne za potencionálne ohrozenie či prekážku mojej slobody, ale za jej výzvu.

Jan Buráň, FF UP v Olomouci

Historicismus a ahistorismus: limity Popperovy politické filosofie

S ohľadom na široký vliv *Otevřené společnosti a jejích nepřátel* je Karl Popper bezpochyby jedním z nejdůležitějších představitelů liberalismu ve dvacátém století. Příspěvek nicméně ukáže, že jeho politická filosofie není vždy zcela konzistentní. Cílem nebude Popperovu koncepci zničit, nýbrž naopak opravit ji, což je možné, neboť zmíněné nekonzistentnosti mají až na drobné výjimky charakter nedomyšlení důsledků vlastních postulátů, nikoliv jejich zásadního rozporu. Příspěvek bude kritizovat přílepky a povrchové závěry Popperovy politické teorie z hlediska jejích vlastních základů. Konkrétně bude věnována pozornost především a) Popperově projekci moderního liberalismu do antiky, která se ukazuje jako těžko slučitelná s jeho vlastní koncepcí interakce mezi lidmi a jimi vytvořenými institucemi (*svět 2 a svět 3*); b) jeho nedostatečnému rozlišení mezi liberalismem, rovnostářstvím a demokracií; c) jeho zarážejícímu mlčení k paternalismu implicitně obsaženému v Sókratově a Antisthenově učení o *autarkii*. Ve všech těchto případech poslouží za důležitý zdroj úvahy Isaiaha Berlina, které (často lépe než Popperovy vlastní závěry), odpovídají požadavkům *kritického dualismu faktů a norem*, jenž je podle Poppera základem a nutným předpokladem *otevřené společnosti*. Za účelem vyšší pojmové jemnosti bude využita též práce R. M. Harea *The Language of Morals*. Kombinace Hareovy logiky s Berlinovým důrazem na častou vzájemnou protinost lidských potřeb a hodnot ukáže nevyhnutelnost pluralismu, z něhož za předpokladu sdílené snahy o minimalizaci násilných konfliktů vyplývá právní zastupitelská demokracie nejen jakožto státní zřízení z dlouhodobého hlediska nejvýhodnější, ale také jako jediné, které může potenciálně odpovídat požadavkům Popperovy *otevřené společnosti*.

Otakar Bureš, FF UP v Olomouci
Kosmopolitní výzvy Ulricha Becka

Dílo Ulricha Becka je zásadním příspěvkem ke koncepci kosmopolitismu. Myšlenka kosmopolitismu má dlouhou filosofickou tradici vysledovatelnou až ke kynikům a stoikům. V moderní době pak jeho základy paradigmaticky položil Immanuel Kant. Podle Becka jsme ve 20. století vstoupili do nové historické fáze, dané ekonomickou globalizací, rozvojem technologií a vzrůstající individualizací. Dochází přitom k erozi systému národních států, které nedokáží dostatečně čelit rizikům vycházejícím z globální provázanosti. Perspektiva omezená kategorií národního státu však tyto nové problémy přehlíží, a tak blokuje jejich řešení. Proto je tuto novou specifickou historickou situaci („druhou modernitu“) třeba nově uchopit – Beck hovoří o metodologickém kosmopolitismu. Vylučující logiku první bud/anebo je podle něj třeba nahradit logikou jak/tak, která proti sobě nestaví např. lokální a globální. Beckův projekt tak vedle empiricko-analytického rozměru má i zásadní normativní rozměr – vedle změny v sociálně-vědním přístupu hovoří i o potřebě nové politiky reagující na danou situaci. Ta se kromě metodologické a imaginativní roviny (kosmopolitní vize) týká např. také norem (lidská práva) a institucí (OSN, WTO, EU, TNC, NGOs, sociální hnutí atd.). Na tomto základě se pokusím stručně ukázat, jaké jsou konsekvence Beckova programu a v čem jsou podle kritiků jeho limity. Co může znamenat Beckem identifikovaná situace na úrovni světové politiky?

Mária Jakúbeková, FF UCM v Trnavě

Je lepší být lepšími? Sociálně-etické aspekty transhumanistického zásahu do identity osoby v kontexte praktik „nového väzenstva“ ako prognóza Gillesa Lipovetského

Transhumanizmus sa pre rýchly technologický progres nedokáže jednoznačne vymedziť voči predchádzajúcej tradícii. Jeho snahou je preto proklamovať svoju filozofiu ako ideológiu zbavenú zásadných negatívnych východísk. Okrem nich nemožno opomenúť ani eticky sporné dôsledky transhumanistických zásahov, z ktorých býva často neprávom obviňovaný. Cieľom príspevku je očistiť tento smer od apokalyptických predstáv spájaných s filozofiou Friedricha Nietzscheho, nie však zbaviť ho všetkých atribútov jeho filozofie. Navyše sa pokúsime preukázať, že ak by aj transhumanizmus bol nástupcom Nietzscheho voluntarizmu spájaného s víziou nadčloveka, jeho vytvorenie by nepredstavovalo svojím procesom vývoja apokalyptickú hrozbu minimálne z dvoch dôvodov: 1. jej neaktuálnosti a 2. čiastočnej dezinterpretácie procesu aktívnej evolúcie. Pre dôkladnejšie pochopenie nášho stanoviska rozvedieme tri systematicky zostavené programové idey F. Nietzscheho: 1. ideu návratu k pôvodným (antickým) hodnotám ľudského myslenia, 2. ideu nadčloveka a 3. ideu kultu moci. Vychádzajú pritom z rovnakých predpokladov ako samotný transhumanizmus, preto sa ten voči Nietzscheho ideológii nemôže úplne vyhraniť.